
Інформації

ЯК ЖИВЕ НАРОДНА ТРАДИЦІЯ У ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ВІЙН...

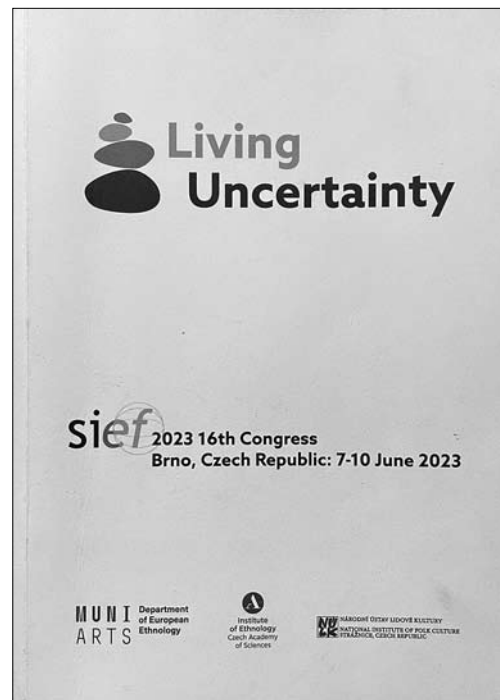
(зауваги після XVI Конгресу
Міжнародного товариства етнології
та фольклору)

Оксана КУЗЬМЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-6388>
докторка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
провідна наукова співробітниця,
Інститут народознавства НАН України,
відділ соціальної антропології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: kuzmenko.oksana@gmail.com

7—10 червня 2023 року у місті Брно (Чехія) відбувся черговий науковий форум **Міжнародного Товариства етнології та фольклору** / International Society for Ethnology and Folklore (SIEF). Організаційний комітет європейського товариства, що активно «сприяє та стимулює співпрацю між науковцями, які працюють у сфері європейської етнології, фольклористики, культурної антропології та суміжних галузей» [1], знаходиться в науково-дослідному Інституті Меертенса при Королівській Нідерландській академії мистецтв і наук (м. Амстердам, Нідерланди). Його чинна президентка — етнологиня, проф. Марі Сандберг (Ун-т Копенгагена, Данія). У структурі Товариства діють чотирнадцять тематичних робочих груп, кожна з яких бере активну участь в організації власних конгресів та семінарів.

Шістнадцятий конгрес SIEF-2023, співорганізаторами якого виступили Інститут етнології Чеської академії наук, Відділ європейської етнології Факультету мистецтв Університету імені Масарика (Masarykova Univerzita, MUNI), Національний інститут фольклорної культури (Чехія) пройшов під гаслом «Живучи у невизначеності» («Living Uncertainty»). Назва наукового форуму вибрана не випадково, адже час проведення збігся з другим роком повномасштабної російської агресії проти України. Уперше після Другої світової війни європейський світ знову опинився у тривожній невизначеності. Ві-

Програма 16 Конгресу Товариства етнології та фольклору «Живучи у невизначеності». Світлина О. Кузьменко

Відкриття Конгресу SIEF 2023 (OREA Конгрес Готель, Брно, Чехія). 7 червня 2023 р. Світлина О. Кузьменко

Учасники Конгресу (зліва: О. Кузьменко, Е. Нарвселіус, І. Коваль-Фучило, Д. Анцибор, О. Довгополова). Архів О. Кузьменко

йна загострила увагу світової професійної спільноти народознавців до етнонаціональних, суспільно-культурних проблем та місця матеріально-духовної спадщини у підтримці стійкого фундаменту європейського співжиття. Ключове слово «невизначеність» (*uncertainty*) мимоволі нагадало про культову книгу філософа Мілана Кундери (1929—2023), уродженця міста Брно, у якій він описав вторгнення радянських військ до Чехословаччини у 1968 році. У книзі головна метафора — відносна «легкість» буття — стала маркером тоталітарного часу, у якому імперські амбіції Росії брутально впливали і змінювали життя багатьох народів. Сьогодні концепт «невизначеність» з новою силою увиразнює проблему історичної спадщини та незакритих гештальтів ХХ ст., які рефлектують не тільки на певні групи носіїв фольклорних традицій, але й ширше — на весь культурний простір та ідентичність окремих держав Центральної та Східної Європи. Саме у дні роботи кон-

гресу сталася надзвичайна подія — на 470-й день війни в Україні росіяни підірвали Каховську ГРЕС. Катастрофа у Херсонській області з нищівною силою вплинула на не тільки на екологію, але й на унікальний фольклорно-культурний регіон півдня України, відтак увага науковців була звернена на постійно змінювані українські реалії.

Інтенсивна праця 849 учасників з усіх куточків Європи, Америки, Австралії, які представляли відомі університети Бразилії, Великобританії, Італії, Ісландії, Канади, Німеччини, Польщі, Словаччини, Фінляндії, Франції, Чехії, Швеції, Шотландії, відбувалася у 97 панелях. У роботі авторитетного спеціалізованого форуму етнологів та фольклористів взяли також участь дослідники, які працюють у царинах культурної та соціальної антропології, антропології релігії, мистецтвознавства, політології, усної історії, соціології тощо. Доволі широкий спектр міждисциплінарної взаємодії дає змогу ствердити, що такі спеціальності як *етнологія* та *фольклористика* залишаються затребуваними спеціальностями у світовому академічному просторі. Вони надалі є серйозними гравцями на полі суспільних наук, зокрема у взаємодії з соціально-культурною та інтерпретативною антропологією.

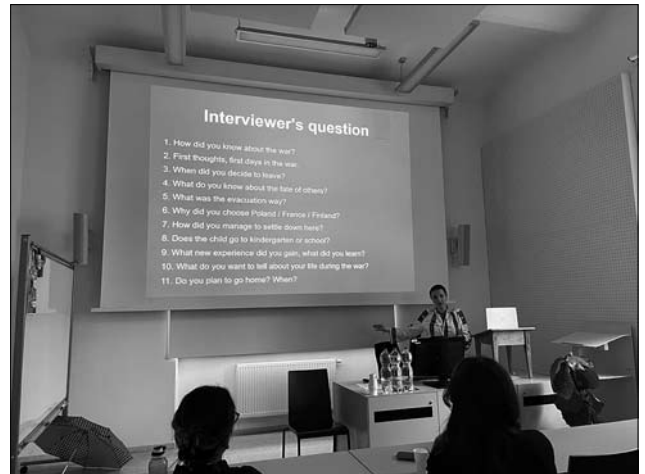
На урочистому відкритті із привітальним словом виступили співголова Конгресу SIEF-2023 д-р Їржі Войтиш (Jiří Woitisch) з Інституту Етнології Чеської АН та Кароліна Паукнерова (Karolina Pauknerová) Празького Ун-ту, які представили *Мерілін Стратерн* (Marilyn Strathern). Видатна британська антропологиня професорка-емерит Кембриджського університету виголосила головну доповідь «Невизначені відносини: межі та можливості». Вона зупинилася на проблематиці історико-антропологічних епістемологічних підходів до культури як «павутини значень», що наділена множинністю виражених смислів. Апелюючи до праць американського культурного антрополога Роя Вагнера (R. Wagner), доповідачка наголосила на актуальності продовження вивчення етнокультур з урахуванням того, що саме науковці повинні пояснити і перевірити, та як вони можуть перевірити те, що вже знають. М. Стратерн зосередилася на аспектах зв'язку, зокрема між комунікацією та знаннями, на понятті невизначеності в етнографічному письмі. Вона наголосила на соціально зумовленій

залежності елементів, які здатні з'єднуватися, реагувати чи зливатися у будь-яких зв'язках.

Наступні три робочі дні конгресу були наповнені надзвичайно інтенсивною роботою панелей, круглих столів, воркшопів та майстер-класів народних ремесел (сукання кропив'яного волокна, виготовлення глиняно-слом'яних будівельних блоків, народної ноші тощо). Засідання проходили у різних будинках кампусу університету, оргкомітет якого забезпечив зручну логістику.

Тематика панелей охоплювала найрізноманітніші сфери проявів фольклорної культури, етнологічної та антропологічної наук: ритуали й календарний рік, релігійна культура та середовище, народне будівництво і ремесла, харчування, культура здоров'я і медицина, тілесно-гендерна й емоційна культури; матеріальна спадщина (ЮНЕСКО) й сільський простір, наративна культура і повсякденне життя, проблеми урбаністики, мобільності й міграції у час війн, пост-гуманізм, зміни клімату й екологія середовищ, історія і політика Європи; способи продукування знань, цифрове життя, архівування фольклорної спадщини тощо.

Були виголошені доповіді, пов'язані з аналізом постійності та міцності народних традицій у суспільному та політичному дискурсах. Кілька панелей були присвячені сімейним традиціям та ролі батьків, жінки-матері в соціальній практиці. Про значення сімейних наративів під час криз прозвучали доповіді етнологинь «Сім'я під загрозою; розповідь про повернення» (Адріана Загарієвич, Белградський Ун-т, Сербія); «Планування та практика материнства в немоногамних стосунках: стратегії та практики жінок у період невизначеності в католицькій Польщі» (Антоніна Стасінська, Інститут Етнології і Культурної антропології Варшавського ун-ту, Польща), «Сімейні стратегії подолання невизначеності в болгарських сім'ях — між залежністю та підтримкою» (Ана Лулева, Інститут Етнології та фольклорних студій, Болгарська АН, Софія). Доповідачки відзначили, що людина звертається до своєї сім'ї як до стійкої опори особливо в невизначені часи, зокрема у періоди війн. Родина дає людині не тільки зв'язок з більш стабільним минулим, але також надію на майбутнє. Важливість розуміння сім'ї через концепт «дому» проговорювалося у ракурсі того, що ідеалізовані уявлення про

Виступ Ірини Коваль-Фучило (Київ) із доповіддю «Вербалізація викликів російсько-української війни в історіях українських жінок-біженок», 9 червня 2023 р. Світлина О. Кузьменко

Серед зарубіжних колег (зліва: Марія Лесів, Оксана Кузьменко, Наталія Безбородова, Ірина Волошина, Вікторія Попович). Архів О. Кузьменко

інтимність і безпеку дому знаходяться в центрі сімейного життя.

Інший аспект символічності дому, образ якого формує наше почуття приналежності, проговорювалося у дослідженнях аспекту матеріальності дому, зокрема у випадку українських біженців та мігрантів. У доповідях «Серце на батьківщині, тіло, в Данії: туга, надія та домогосподарство серед українських біженців у Данії» (Жанетт Ліккегорд, Аргус Ун-т, Да-

Майстер-клас: виготовлення шапок з гриба чаги. Світлина О. Кузьменко

Майстер-клас: виготовлення цегли з глини і соломи. Світлина О. Кузьменко

нія), «Вербалізація викликів в оповідях українських жінок-біженок упродовж російсько-української війни» (Ірина Коваль-Фучило, НАН, Київ, Україна), «Народна фотографія в досвіді українських воєнних біженців в Польщі» (Олена Марунчак, Ун-т Адама Міцкевича, Познань, Польща), «Гуманітарне співчуття та розуміння польської відповіді 2022 р.

на російський напад на Україну» (Єся Дращевіч, Словацька АН, Словаччина) та інших порушувалися питання символічних взаємодій та практичної підтримки. Важливо було зрозуміти, як люди, які втекли або залишили свій рідний дім, комунікують зі своїм новим фізичним оточенням, як вони живуть і втілюють його на нових місцях. Як досвід іншої їжі, речей, архітектури чи фізичних структур, ландшафтів і природи формує, уможливорює або заперечує способи приналежності до (не)чужого дому.

Тема війн минулого та нової російсько-української війни у стосунку до проблем збереженості культурної спадщини та її значення у русі опору прозвучала у кількох інших аудиторіях одночасно, яких об'єднав концепт «Спадщини». На панелі «Жива спадщина як джерело стійкості в часи невизначеності» прозвучала доповідь чеських учених про культурну спадщину і її соціальні функції в екстраординарних ситуаціях (Даніель Драпала, Ун-т Масарика; Єва Кумінкова, Національний музей під відкритим небом; Брно, Чехія). Панель «Матеріальне сміття агресії. Небезпечні наслідки минулих конфліктів» очолила німецька фольклористка Регіна Бендікс (Геттінгенський Ун-т), багатолітня Президентка SIEF (2001—2008). Вона виступила із доповіддю, у якій зупинилася на питанні матеріальності Другої світової війни та її (не)видимість у вигляді нерозірваних бомб. На цій основі учена озвучила проблему відповідальності громадянського суспільства у протистоянні все більш вишуканому виробництву зброї як інструменту убивства.

Інша з цього циклу панель «Спадщина як опір — сподіваємось на культурне відновлення» проходила під головуванням шотландського фольклориста Томаса Мак Кіна (Абердинський ун-т), віце-президента SIEF. Він є знаним дослідником шотландської та гельської пісенності, спеціалістом із методики архівування польових досліджень та фольклорних записів, співорганізатором міжнародних багаторічних конференцій «Kommission für Volksdichtung» (1999, 2007). Співголовою панелі працювала антропологиня Наталія Безбородова (Альбертський Ун-т, Канада), модератором — філософ культури Оксана Довгополова (Одеський Ун-т, Україна).

Учасники цієї міждисциплінарної панелі, яка була присвячена культурно-політичним питанням України, виступили з презентаціями, які безпосередньо ви-

дображали перші аналітичні рефлексії про вплив війни на українську фольклорну та масову культуру. У доповіді «Важливість сімейної трансмісії між поколіннями: збереження живої спадщини серед переміщених громад з України» (Мартіна Вільх та Любіца Волянська, Ін-т Етнології та соціальної антропології Словацької АН, Словаччина) було сказано, що триваюча війна вплинула на українські традиції. Стверджувалося, що ця війна «серйозно загрожує збереженню та спадкоємності культурної спадщини України, оскільки впливає на повсякденне життя, перериває соціальні зв'язки та порушує процеси передачі. Для носіїв народної культурної спадщини виїзд з країни рівнозначний відриву від спільноти та культурного простору, який створив контекст для культивування традицій та звичаїв». Оперуючи результатами міжнародного проекту із запису інтерв'ю, словацькі дослідниці зауважили, що «переміщені громади живуть з нематеріальною культурною спадщиною та її передачею щодня і вважають її невід'ємною складовою власного життя та своїх дітей, предків. Більше того, переміщені громади усвідомлюють важливість живої спадщини як частини опору російській агресії проти їхньої країни. Було зроблено наголос, що мова є важливим чинником національного розвитку та носієм культурної спадщини кожного народу, адже вона відображає етнокультурні, психологічні та символічні уявлення та досвід. Більше того, проведені дослідження показали, що українська мова стає сильним проявом ідентичності, патріотизму та актом опору гнобленню. Війна посилює інтерес переміщених громад до українських традицій та живої спадщини (знань, практик, звичаїв). Відтак саме через традицію проявилися почуття приналежності до нації чи громади, а також переживання і вираження самоідентичності. Корисним для тих, хто займається фіксацією усної історичної свідченості з війни був акцент на методологічних підходах дослідження, у якому етичні аспекти займали вагомий частку. У підсумку, словацькі учені зауважили, що інтерв'ю з українськими біженцями виконують соціальну, психологічну та терапевтичну функції.

Оксана Кузьменко (Ін-т народознавства НАН України, Україна) у доповіді «Коли традиція має значення: віщі сні про війну у контексті української фольклорної культури», представила аналіз усних автобіографічних наративів, в яких з'являються тра-

Майстер-клас: виготовлення мережива. Світлина О. Кузьменко

Представлення заключної доповіді др. габ. Андреа Пато (Центрально-Європейський Ун-т). Світлина О. Кузьменко

диційні форми опису сучасної війни. Основним прикладом для аналізу послуговували усні жіночі наративи з мотивом віщого сну, які дослідниця записала у перші місяці війни під час індивідуальних бесід з біженцями і їхніми родичами. Фольклористка показала, як незавершена воєнна історія входить в життя українців та які сліди вона залишає в особистих історіях. Вона зупинилася на особливостях продуктивності фольклорної мови у вираженні екзистенційних станів людини у час криз. Звернула увагу на те, що оніричні наративи з часу війни є однією з форм вираження локально-національної ідентичності та способом структурування невизначеного майбутнього чи контролю над ним.

Українські дослідники порушили ширшу проблему — дискурсивний вимір російсько-української ві-

Виступ-звернення від науковців України до учасників Конгресу SIEF 2023 (зліва: д. філол. н. О. Кузьменко, д. філософ. н. О. Довгополова). Світлина О. Семотюк

йни, який реалізується в міжнародному та національному політичному дискурсах, через медіа-дискурс. Були виголошені доповіді «Символіка їжі в українських мемах про війну» (Дарія Анцибор, Державний науковий центр захисту нематеріальної культурної спадщини від техногенних катастроф, Київ, Україна) про роль народного гумору у сучасних словесно-іконічних формах. На багатьох прикладах доповідачка розглянула генезу комічних явищ, які виражають вербально-візуальну систему кодування інформації. Вона показала, як приховану інформацію про те, що відбувається на фронті, можна донести до громадськості через багатословий меседж. У доповіді Ореста Семотюка (Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна) було запропоновано цікаву класифікацію політичної карикатури. В її основі шість типів зв'язків між текстом і зображенням: паралелізація тексту і зображення; метонімічна концептуальна асоціація; символізація; метафоризація (візуальне кодування лексичної метафори або фразеологічної одиниці); метакомунікативний коментар (пояснення змісту карикатури); семантичний контраст і семантична аналогія. Обидва доповідачі показали, як народна і професійна сатири-гумористика

допомагають пережити складні ситуації війни. Стверджувалося, що воєнний гумор має не тільки сильні традиційні корені, але також є типовим реактивним відгуком на стрес, яким українці намагаються виразити гострі почуття, емоції, адаптуватися до реальностей війни.

Інші доповідачі розкрили аспекти мистецьких, пісенних практик у час війни: «Ой у лузі червона калина: українська пісня як інструмент опору і ліки для душі» (Ольга Зайцева-Герц, Ун-т Альберта, Канада), «Культурні символи і вираження українського опору проти російського вторгнення» (Вікторія Попович з Ун-ту Альберти, Канада), «Нематеріальна культурна спадщина в Україні: кейс петриківський розпис» (Ірина Волошина, Ун-т Індіани, Блумінгтон, США).

У цьому ж блоці працювала дуже цікава панель-круглий стіл «Відродження фольклору в недемократичних контекстах», яку зорганізували колеги-етнологи з країн Балтії (Крістін Куутма (Тартуський Ун-т, Естонія), Аусте Накієне (Ін-т литовської літератури і фольклору, Литва). У цій панелі обговорювалися близькі й для України питання історії радянської фольклористики ХХ ст., зокрема особливостей дослідження, виконання та збереження національного фольклору в умовах репресивних режимів («Між протестом, контролем і недосяжним ідеалом: поняття автентичності в литовському фольклорному русі», Єва Вівер, Ін-т літератури, фольклору і мистецтв Ун-ту Латвії; «Сила простоти: деякі тенденції у відродженні традиційних інструментів в Латвії 1980-х рр.» Валдіс Мактупавелс, Ун-т Латвії).

Проблеми наративізації складних історичних, політичних подій чи життєвих історій були представлені у п'яти панелях блоку «Наративи». Темі, пов'язані з спілкуванням та мовою (по)розуміння були представлені на панелі «Відкриті шляхи — подолання невизначеності через неоднозначність у наративах». Тут дослідники з Німеччини (Гельмут Грошвіц, Баварська АН), Польщі (Анна Залевська, Ун-т Коперніка, Торунь), США (Шайла Бок, Ун-т Невада, Лас Вегас), Швеції (Катажина Герд, Лундський Ун-т) обговорювали питання неоднозначності як культурної практики. Йшлося про те, що у стосунку до складних епізодів політичної історії важливим стає розуміння двозначних наративів, необхідним є аналіз стратегій щодо таких текстів, який би був

спрямований на усунення неоднозначності чи конкуруючих значень.

На двох інших панелях цього блоку «Розповідь про невизначеність під час політичних криз: чутки, теорії змови, тролінг і пропаганда» та «Легенда і політика: громадянська невизначеність і фрагментарний наратив» обговорювалися різні етностереотипи та політичні гасла, події світових війни ХХ століття, які через «міські» легенди та перекази впливають на розуміння минулого і на політичну картину сучасної Європи: «Дикі та фантастичні історії, що поширювалися в російській армії: антисемітські чутки під час Першої світової війни в Галичині» (Дані Шрір, Гебрейський Ун-т, Єрусалим, Ізраїль), «Ми, поляки, приречені нести свій хрест і знову і знову потрапляти під ніж»: теорії змови, популізм і колективна пам'ять у політичних розмовах з польськими (крайніми) правими» (Олівія Рахволь, Тюбінгенський Ун-т, Німеччина), «Легенда і політика: основний підхід» (Іан Броді, Кейп-Бретонський Ун-т, Канада). Сюди увійшли доповіді, що порушили болючу проблему інформаційних ігор як зброї, що використовується у гібридних війнах.

Дещо відмінна від попередніх панелей цього ж блоку «Невизначена смерть: наративи і фізична смерть, простори між ними», на якій обговорювалися наративні практики смерті, її відмінних форм, зокрема тих, які представлені у казковій нараді («Змія і дитина: етнографічний погляд на смерть і траур у суперечливих людських і нелюдських суспільних порядках», Сільвія Ланг, Ун-т Касель, Німеччина; Людовік Баркгуїзен, Тартуський Ун-т, Естонія) чи ритуально («Фантасмагорія в Сингапурі: як взаємодіють зі смертю на кладовищі в Бруклін Браун», Зі Мінг Тан, Единбургський Ун-т, Шотландія). Спеціально про похоронні ритуали йшла мова на однойменній панелі, де головували Ольга Нешпорова (Ін-т Етнології Чеської АН, Чехія) та Александра Павіцевіч (Сербська академія наук та мистецтв, Сербія). У доповідях «Поширення громадського похорону в колишній Чехословаччині з 1950-х до 1980-х років», «Хвилина тиші. Розвиток сучасної кремації і європейських комуністичних країнах» обговорювалися питання того, як похоронні ритуали допомагають окремим особам і громадам справлятися з невизначеністю, як вони відображають ідеологічну, політичну та іншу специ-

Наукова література від Інституту народознавства НАН України в дарунок Науковій бібліотеці Ун-ту Масарика. Світлина О. Кузьменко

фіку локальних традицій. Скажімо, Стюарт Данн (Королівський коледж Лондона, Великобританія) заглибився в генезу англійської традиції поховань у доповіді «Проходження перед похоронних ритуалів смерті в ранньомодерній Англії».

Фольклористи, які вивчають обрядові практики і ритуали обрали предметом уваги різні напрямки якісних змін. Відзначено, що на початку ХХІ століття спостерігається тенденція зростання креативності, імпровізації в культурах. Саме тому учасники круглого столу «Творчість і можливості у часи невизначеності» (співголова проф. Донателла Шмідт, Падуанський Ун-т, Італія) зупинилися на обговоренні практичних фольклористики та соціології у збиранні емпіричного матеріалу. Адже сьогодні в умовах поточних численних переворотів, спричинених пандемією Covid-19, страхом війн та екстремальними екологічними явищами, дослідники змушені творчо підходити до польової роботи. Багато уваги було віддано питанню ролі і місця особи вченого у цих процесах, його (не)вплив на об'єкти дослідження.

Учасники багато обговорювали питань, пов'язаних із змінами в релігійних традиціях, що відображають різні аспекти антропології релігії. Наприклад, на панелі «Кризисний ритуал, ритуальний кризис: творчі ритуали в невизначеному світі» (голова проф.

Жовто-синій прапор України над входом в університет Масарика. 9 червня 2023 р. Архів О. Кузьменко

Айрін Стенгс, Меертенс Ін-т, Ун-ту Амстердам) прозвучала доповідь «Союз Розарій: онлайн релігійні практики у час війни» (Надія Засанська, Фленсбурзький Ун-т, Німеччина — УКУ, Україна). У виступі було презентовано глибинний соціокультурний аналіз практик колективних молитов за Україну у час війни, які здійснюються через інтернет-спільноту.

На конгресі також функціонували дуже оригінальні панелі, які з першого погляду не мають нічого спільного з традиційним фольклором. Однак теми доповідей і напрямки, який вони підтримують, а саме «Пост-гуманізм», показують спільність широкої філософської проблематики — тісний взаємозв'язок людини та глобальної природи, тваринного світу. А цей аспект якнайвиразніше корелює у міфології та фольклорі. Зокрема панель «*Більше ніж людина, догляд в (не)певних домішках*», де головували соціологи Петр Гібас (Ін-т соціології Чеської АН, Чехія), Хлоя Мондеме (Вища нормальна школа, Ліон, Франція), Жульєн Вакез (Французький дослідницький центр гуманітарних та соціальних наук (CERFS), Прага, Чехія — Франція) обговорювала тварин (non-human) як членів сім'ї. Скажімо, Хлоя Кові (Ун-т Монреалю, Канада) представила тему доповіді про бездомних собак як партнерів, учасників догляду в рамках практик соціальної роботи. Власиво цей аспект співжиття людини і домашніх тва-

рин, їхній позитивний психотерапевтичний (взаємо) вплив — це питання, яке ставатиме все більш актуальним у майбутньому, оскільки число українських людей з інвалідністю зростатиме з війною.

В останній день Конгресу знала дослідниця жіночих студій, професорка Центрально-Європейського університету **Андреа Пето** (Andrea Peto) виголошила заключну лекцію. Її доповідь під назвою «*Викладання та писання правди сьогодні: п'ять варіантів*» поставила перед широкою аудиторією дуже важливе питання про рішучість говорити правду у час суспільного сомнамбулізму. Угорська учена, авторка та редакторка багатьох книжкових видань, серед яких колективна монографія, присвячена внеску феміністичної теорії у дослідження генеалогії історії війн та насильств [2], наголосила на способах переживання та формування спільного європейського майбутнього на основі кризових досвідів минулого і сьогодення. Учена кинула виклик аудиторії, поставивши питання: якою є альтернатива кращого майбутнього і яким ми його бачимо. Відтак вона зазначила, що шлях пролягає через навчання, яке слід доповнити «кращими історіями» (the better story), тобто такими, які «створюють розуміння людського потенціалу, креативності, стійкості, взаємозв'язку та спільної «вразливості». Опираючись на монографію «Краща історія» (2013) Діни Георгіс з Інституту жіночих і гендерних студій при Торонтському університеті, А. Пето погодилася з думкою про вагу наративів як цінного ресурсу пізнання. За Д. Георгіс, «краща історія, як принцип створення та переживання важкого досвіду, є також принципом того, як люди колективно діляться історією, щоб краще пережити цей досвід» [3, с. 13]. А. Пето запропонувала поглянути на суспільну роль академічних інституцій через метафору фольклору, зокрема згадала приклад народної казки про «мудру дівчину», яка «бере участь і не бере участі, чинить опір і не чинить опору». Відтак вона підсумувала, що сьогодні не можна «переховуватися в академічній вежі зі слонові кістки (об'єктивна наука)» й використовувати тільки технократизовану академічну мову. Народознавці, на її погляд, можуть і повинні створювати нові, альтернативні та дієві інституції, що реально впливатимуть на глобальний світ і на соціум у ньому.

Продовженням головного меседжу доповіді А. Пето стало колективне звернення від науковців Украї-

ни до учасників Конгресу SIEF-2023. За ініціативи Оксани Кузьменко, яку підтримали українські колеги — Марія Маєрчик, Оксана Довгополова, Ірина Коваль-Фучило, а також учені зарубіжних університетів — Елеонора Нарвселіус (Лундський Ун-т, Швеція), Марія Лесів (Меморіал Ун-т, Канада), була підготовлена колективна заява. Її дозволю Оргкомітету Конгресу перед усіма його учасниками заяву, яку гаряче схвалили фінські, литовські, шотландські фольклористи, озвучили О. Довгополова та О. Кузьменко. Вони звернулися до наукової спільноти з проханням бути рішучими, щоб говорити правду про воєнні злочини росії в Україні. Було, зокрема сказано, що «навчати Істині сьогодні означає не лише говорити, а й жити. Ми всі, як академічна та культурна спільнота, маємо обов'язок не лише говорити, а й діяти. Підкажіть нам як діяти. Населені пункти Херсонщини та Миколаївщини, унікальний фольклорний регіон на півдні України під водою. Фольклорна традиція ніколи вже не буде після здійсненого такою, як була раніше. Хоч учені не можуть зупинити злочинність, але вони принаймні можуть розкрити правду. Вони впливають на громадську думку в різних країнах». На завершення цього виступу прозвучав заклик: «Не дайте розчинитися правді!». Ця заява посилювала висновки багатьох виступів на Конгресі, де неодноразово звучала думка про крихкість світу, коли навіть у мирному просторі традиційні знання зникають зі старшим поколінням. Зміни акціональних та вербальних кодів фольклору (текстів, обрядів, ремесел тощо) створюють серйозну проблему тривання та дешифрування давніх смислів. Натомість штучно створювані зміни зумовлюють не тільки брак основи для молодих поколінь у підтримці важливих екзистенційно мотивованих ритуалів та мистецько-обрядових практик, але й значну їхню трансформацію чи навіть більше — їхнє повне знищення. Проблема порушених зв'язків в народній традиції, про яку

йшлося на різних панелях, актуалізувала прогресивну думку американського антрополога Кліфорда Гірца, який висловився про те, що в культурній інтеграції та культурній зміні найважливішим є оцінка людського досвіду як реального переживання подій. «Значуща чутливість» досвіду дозволяє творити нові символічні форми і наповнювати новими смислами старі патерни [4, с. 473—475]. У час війн така чутливість загострюється до найбільшого реєстру.

По завершенні Конгресу Оксана Кузьменко передала в дарунок Центральній бібліотеці Університету Масарика низку монографій колег з Інституту народознавства НАН України (Олега Болюка, Романа Кіся, Оксани Кісь, Лесі Горошко-Погорецької, Надії Пастух та Ольги Харчишин та ін.), а також кілька номерів наукового журналу «Народознавчі зошити» за 2022—2023 роки.

Згадуючи атмосферу визначного міжнародного наукового форуму, не можу забути того, як при головному вході до Філософського факультету університету Масарика, поряд з державним прапором Чехії, гордо майорів український стяг. Жовто-синє знамено демонструвало кожному учасникові Конгресу, хто його бачив чи фотографувався під ним, про справжній європейський активізм. У цьому публічному вияві громадянської солідарності чеського народу з українським народом очевидним було, що життя в європейському домі вимагає визначеності та прийняття світлої сторони дороги, по якій справедливість і правда.

1. *International Society for Ethnology and Folklore*. URL: <https://www.siefhome.org/congresses/sief2023/programme#all>.
2. *Gender: War*. Ed. by A. Pete. New York: Macmillan Reference USA, 2017. 416 p.
3. Georgis D. *The Better Story. Queer Affects from the Middle East*. State University New York Press, 2013. 259 p.
4. Гірц К. *Інтерпретація культур: вибрані есе*. Київ: ДУХ і Літера, 2002. 542 с.